

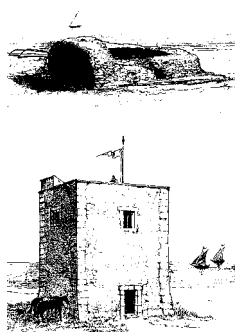
NARRACIONS ORALS DE CREVILLENT. ASSAIG DE CRITERIS DE TRANSCRIPCIÓ I BREU CORPUS TEXTUAL

Vicent-Josep PÉREZ I NAVARRO
IES Canonge Manchón (Crevillent)

1. INTRODUCCIÓ

Bona part de les rondalles del corpus que aquí us oferim, excepte els números 2, 13, 16, 19-21 i 24, han estat publicades anteriorment. Les narracions 1, 3, 4, 6-9, 11, 14, 15, 17, 22 i 23 van aparéixer a la *Revista del Vinalopó* (PÉREZ: 1998); els números 5, 10 i 12, a la revista de festes *Moros y Cristianos* (PÉREZ: 1999a); el número 18 a la revista de festes *Semana Santa* (PÉREZ: 2003); el número 8 va ser publicat també a PÉREZ: 1999b. Es tracta de textos folklòrics enregistrats per l'autor en el transcurs dels últims nou anys de diversos informants de Crevillent. En aquells treballs anteriors vam optar per una transcripció que pretenia ser extremadament fidel, no sols a les característiques del parlar, sinó a les realitzacions particulars en l'acte comunicatiu concret de cada narració. Ens vam fixar en les transcripcions que el professor Artur Quintana havia fet servir per als textos etnològics amb què va il·lustrar *El parlar de la Codonyera*. Hi féiem servir l'ortografia normativa del català, tot reflectint amb cura els fenòmens dialectals i les particularitats de la parla de cada informant.

Però aquesta transcripció presentava un inconvenient greu: per mirar de ser massa fidel al dialecte de Crevillent, feia de mal llegir. Vam poder comprovar com, per bé que la persona que llegia els textos —ni que fos de Crevillent i conegués bé el parlar— tingués una instrucció mínima en valencià, la lectura de les transcripcions li provocava entrebancs seriosos en la comprensió. Creiem que el motiu principal d'aquesta reduïda adequació de les nostres transcripcions al material oral crevillentí s'ha de trobar en la presència d'un grapat de trets fonètics característics d'aquest parlar que afecten a gran quantitat de paraules, tot fent que les diferències amb l'ortografia normativa, a la qual la majoria de lectors ja són ben acostumats, es troben a cada passa. La posició extrema del parlar, enquadrat en l'anomenat valencià meridional alacantí o de l'antiga

Governació d'Oriola, li dóna una fesomia ben particular. Ens hem de referir, sobretot, a la pèrdua de tota -d- intervocàlica, i a l'emmudiment de -r final, entre d'altres fenòmens. La primera d'aquestes característiques quedava registrada, en aquelles transcripcions, per l'absència de grafia, la segona amb un accent circumflex. L'emmudiment de moltes altres consonants i vocals complicava encara més la lectura. Era ben necessari, doncs, canviar dràsticament de tipus de transcripció.

A banda d'aquests problemes ortogràfics, la presentació visual dels textos, oferits en bloc, sense punts i apart, considerem que no era l'adequada, sobretot si tenim en compte que hi sovintegen els diàlegs en estil directe. Hem procurat rectificar també aquest aspecte.

Sobre totes aquestes qüestions ja ens havia aconsellat el nostre amic, Joan-Lluís Monjo, folklorista excel·lent. I en el curs sobre literatura popular celebrat a Calaceit (el Matarranya) l'estiu de l'any 2001, dins de les activitats de la Universitat d'Estiu de les Terres de l'Ebre, vam poder conversar amb Artur Quintana, el qual ens va recomanar de fer servir uns criteris de transcripció on quedaren detallades les característiques del parlar i, alhora, permeteren sacrificar els trets que dificulten la lectura dels textos. També hem tingut a la vista la molt valuosa aportació d'aquest investigador i la d'Ester Limorti en *El Carxe* (1998), on els autors, pioners en la publicació de textos orals al sud de la línia Biar-Busot, ens ofereixen una gran quantitat de material folklòric procedent d'un parlar ben pròxim al crevillentí i coincident amb ell en molts aspectes.

Tot seguit especificuem els nostres criteris de transcripció.

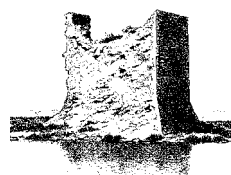
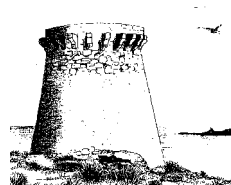
2. CRITERIS DE TRANSCRIPCIÓ¹

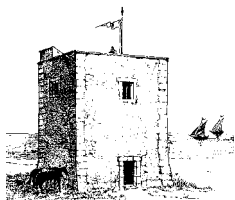
1. Escrivim sempre la -r final de mot, que a Crevillent és muda tret d'excepcions molt escasses. Així, *tornar* i *diners* s'han de llegir *tornà* i *dinés*, i *venir-se-ne*, *vení-se-ne*.
2. Escrivim sempre la -d- intervocàlica, que a Crevillent és muda. Així, *cullerades* i *demanadors* s'han de llegir *culleraes* i *demanaós*. Tanmateix, escrivim *la menjà*, que s'ha d'interpretar com *la menja(d)a*, en consonància amb els altres castellanismes morfològics del seu camp lèxic: *la dina* «el dinar» i *la sopa* «el sopar». Escrivim també *ca* o *cada*, segons com ho pronuncien els informants. Hem mantingut la forma *la reó* «els voltants», per la gran diferència amb el seu origen, el castellanisme *el alrededor*. En aquells casos en què la —d— cau per fonètica sintàctica, la restituïm entre parèntesis, com ara *la porta (d)el corral*, *el quiento la (de)stral*. En sintagmes del tipus *coló-i rosa* «colo(r) (d)e rosa», fem servir una escriptura el més aproximada a la pronúncia, com ara en: *oló-i suor*.
3. D'altres consonants sonores que cauen entre vocals, les restituïm entre parèntesis, siguin o no fenòmens circumstancials: *ti(ng)a* i *a(ra)* s'han de llegir *tia* i *a*. Adoptem aquest mateix criteri en altres casos

¹ Per al present treball hem prescindit únicament de la notació de l'obertura de les vocals e/o tòniques, perquè no hem volgut sobrecarregar les rondalles amb signes diacrítics. Per a qüestions de detall sobre el parlar reflectit als textos, us remetem a COLOMINA (1985) i al nostres treballs «El parlar de Crevillent» (PÉREZ: 1997) i «Aproximació breu al parlar de Crevillent» (PÉREZ: 2000).

d'elisions, vocàliques, consonàntiques o sil·làbiques, com ara: *fe(i)a*, *(v)osté*, *sa(p)s*, *enton(ces)*, *pa(re)ix*. Hem mantingut tal com es pronuncia *vitat* «veritat».

4. La *i* del dígraf *ix* és sempre muda.
5. Escrivim la *l·l* quan ho exigeix l'ortografia, encara que no es pronuncie mai geminada.
6. La palatalització de *s* implosiva, seguida d'una oclusiva velar sorda, la fem notar tot escrivint *x/ix*: *patixques* per *patisques*.
7. El fonema fricatiu linguovelar sord /x/, l'escrivim amb una *j* o una *g* en cursiva, segons l'ortografia del mot intrús: *ajuegadetes*, *contagios*.
8. L'afèresi d'una *a-* inicial la fem notar amb un punt volat: *·garra*.
9. El mot *però* es pronuncia *pero*. Els mots *jo* i *ja* es pronuncien *io* i *ia*. El mot *altre/-a/-es* es pronuncia *atre/-a/-es*.
10. Els finals en *-ció* són pronunciats usualment com a *-sió*.
11. Les elisions que s'han d'escriure segons la normativa ortogràfica, les escrivim encara que l'informant no les faça: *l'amo*, i no *el amo*. No escrivim les elisions que rebutja la normativa: *que havien* i no *qu'havien*.
12. Mantenim la forma única per als dos gèneres de l'article determinat plural *es*, així com les de les contraccions *as*, *des*, *cas*, i la dels pronoms febles "els" i "les", que també han restat reduïts a *es*.
13. Les formes dialectals, col·loquials, arcaïtzants o no normatives, mirem d'escriure-les el més aproximadament possible a la seua pronúncia real, com ara: *ans*, *denans*, *ane-mo-ne*, *rellonge*, *incà*.
14. Els barbarismes els hem mantingut sense fer-los notar per cap mitjà. Tanmateix, si es tractava de mots pronunciats expressament en altra llengua, els hem posats en cursiva. També ho hem fet així en aquells casos de barbarismes inusuals al lèxic de Crevillent, però que un informant determinat ha adoptat com a propis.
15. Hem procurat eliminar de la transcripció les errades de dicció, les repeticions, embarbussaments i quequejos irrellevants per a l'acte narratiu.
16. Entre claudàtors i en cursiva es troben les explicacions a la gesticulació i d'altres aclariments. Entre claudàtors i sense cursiva, les paraules de l'entrevistador, precedides del mot en cursiva *entrevistador*. Entre claudàtors i sense cursiva hi ha les reconstruccions de paraules que no s'escolten bé als enregistraments, o les rectificacions a errades lingüístiques pregonas que no s'ajusten al codi usual dels informants; també ho hem indicat de la mateixa manera si es tractava de rectificar alguna errada que afectava a la comprensió del text. Amb punts suspensius entre claudàtors fem notar que hem omés un fragment de

la narració. Els punts suspensius sense claudàtors denoten algun silenci o reticència en la narració, o un anacolut violent.

3. TEXTOS

3. 1. Peret el bajoca

Narradora: *la Loli la Palmereta* (11/4/95)

Ah! Eixe altre és un quènto que és curtet. Diu que era un matrimoni que tenia un fill tonto. I entonces agarra i diu... —eixe casi no té aixina molt això— i agarra i se'n va. I diu sa mare:

—Corre al molí i porta-me un sac de farina.

Se'n va al molí i li porta el sac de farina... bueno, se'n va al molí i li diu al moliner:

—Esta séquia passa per ma casa?

Diu:

—Sí.

Fa:

—Ah, pos com ma mare està aguardant-se, la tire la farina i l'allega en seguida!

I tira la farina i, quan se'n va a sa casa, li diu, diu:

—I la farina?

Diu:

—La farina? Pos que no la tens tu ja? Pos pa que llegara més pronte, te l'he tirat per la séquia —un quènto, de tontades.

—Mare meua i mare meua! —diu— ves, ves i compra un rollo! Ara, tontorron, se'l dones a un gos.

Conque se'n va sa mare, li dóna diners, se'n va ell i compra el rollo. I veu a un gos i se'l posa en conte de collar, al gos. Allega a sa casa i li diu sa mare:

—I el rollo?

Fa:

—Que no m'has dit que se'l donara a un gos? Pos al gos se l'ha donat.

Conque va sa mare i li diu:

—Mira —diu— mira lo que te dic, esta-te aquí quieto, jo aniré a dur el pa, perquè si no, hui no tenim pa. Ahí està la gallina llocant, fes el favor de no tocar-la, perquè si toques la gallina, està llocant es ous i, i, i, i te unfle!

Conque bueno, se'n va sa mare, destapa una bóta que tenia de vi i comença a beu(re)-ne. No encontrava el tapó pa tapan la bóta del vi; qué fa? pos :garra un gavinyet i li talla el coll a la gallina, i tapa l'això en el coll de la gallina. Diu:

—Ara se la gelen es ous. Pos ara me toca a mi llocar es ous.

I se senta ell en el cabàs, damunt des ous. Allà que ve sa mare:

—Peret! Obri la porta!

I aquell callava. Li d(e)ia:

—Peret! Obri la porta!

I va i fa:

—No, coc, que estic lloc!

—Ai Mare(de) Déu Senyor, lo que m'habrà fet! Peret, obri!

Fa:

—Cloc, que estic lloc!

Diu:

—Ai mare!

I a últim(a) hora obri: tot, tot ple d'ou, de lo que havia estat calentant es ous. I, claro, era tonto. I entonces agarra i [...] li diu sa mare:

—Corre a missa i confessa tots es pecats que m'has fet hui, corre, corre a missa.

—Oh! I aon és a missa?

—Tu, aon vegues gent, entra.

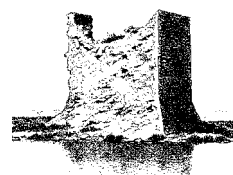
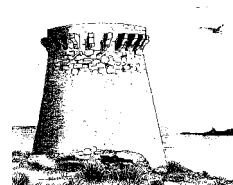
Conque, en ves d'entrar-se-ne, se'n va, i en ves d'entrar-se-ne a missa, se posa en una carnisseria, allí aginollat. I entonces pillà l'home quant [torna a] sa casa i diu:

—Qué? Has sabut aon era missa?

—Oh! Claro que sí! Pero allí, el cura eixe, usté diu que era el cura? Només que li fea una: —Pepe, mig quilo de llonganissa!, l'altre: mig quilo...

—Ai mare, Senyor! En ves d'anar a missa s'ha anat a la carnisseria.

I ahí se va acabar. Aixina, pos que són quientos que tu, en acabar, pots arreglar-los i...

3. 2. L'incivilitzat de Calatorao

Narradora: *la Loli la Sargenta* (8/10/95)

Un poble que era molt atrasat, que se d(e)ia de Calatorao. Va naixtre un xiquet i la comadrona li diu a la mare:

—Bueno, hasta es quaranta.

I aquella va comp(r)endre quaranta anys, i va tenir al xiquet tancat quaranta anys. El va sacar nyigat, se tirava as dones, a to(t) lo que pillava: era un salvatge. I anava as finestres i es reixes, es finestres de ferro:

—Mare, mare! Mira qué graelles, però són més grans que es de casa!

I no me'n puc arrecordar d'altres entrastades que d(e)ia. Pos to(t) lo que vevia, tot una entrastada:

—Ai mare, mira! Eixa Mare (de) Déu lleva una carabassa, no és de menjar, però és més gran nincà!

Això també. I llonganisses... no sé qué es d(e)ia. [Entrevistador: qué era la carabassa?] Pues, según d(e)ia ma auela, la Mare de Déu del Rosari, no va agenollada damunt de la bola del món? Ell d(e)ia que això era una carabassa. Per això:

—Una carabassa, però és més gran que la que tenim mo(s)atros en casa.

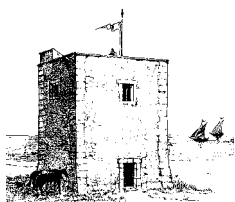
Se veu que eren del camp i seria això: el poble de Calatorao. [Entrevistador: i qué li va dir, quaranta dies?] Sí, li va dir:

—Hasta es quaranta —la comadrona. [...]

I aquella diria:

—Quaranta? Pues quaranta anys.

I va sacar al xiquet de quaranta anys ja. Això seran mentires, però aixina hu contaven. Tu creus que, per tonta que siga una persona, va a tenir al xiquet quaranta anys allí? [Tot seguit explica perquè

la llevadora deia «fins als quaranta»] Pues que, jo qué séc, que as quaranta dies ja no ha-hi perill de pillar infe(c)cions ni coses, i d(e)ien: «hasta es quaranta dies en naixtre un manyaco, no ixques.»] Això era ben antiu, ara ja no. [...] La mare. I si no eixia la mare, po(s) (e)l manyaco tampoc.

3. 3. La gatxamiga del camp d'Elx

Narradora: *la Maria la Tocona* (15/10/95)

Un xic tenia una nóvia en el camp d'Elx, i eixe xic tenia un germà que era, com ara diuen, subnormal, però denans d(e)ien tontos. I se'n va a festejar i tenia que anar-se-ne en son germà a festejar. I sa mare fe(i)a:

—Home, lleva-te-lo, ja sa(p)s que ton germà [...].

Diu:

—Po(s) me'l llevaré esta nit només, però no me'l lleve més, eh?

—Bueno.

Se'l lleva eixa nit i, estant en ca la nóvia, acomença a ploure. I tan allunt que estava, i entonces anaven a peu:

—Mare ara, pa anar-mo-ne!

I diu el pare de la nóvia, diu:

—Mira, anem a fer gatxamiga, sopem tots i, si no para de ploure, ahí ha-hi un quartet de posar l'espert, vos podeu gitar ahí; damunt de l'espert està blanet.

I fan una paella de gatxamiga en la fornala, s'assenten tots: a cullerada seca a la paella, sinse escudellar. I el tonto, per vergonya, no menjava.

—Ala, pos si no en voleu més, deixeu-la ahí, pa demà! Ale, a dormir! ·Pagueu el cresol, eh!

Se claven en el quartet de l'espert i se giten a dormir. I el germà, com no havia menjat gatxamiga, tenia fam. Diu:

—Tete.

Diu:

—Qué?

Diu:

—Tinc fam.

Diu:

—Ui! I ara qué fem?

I diu:

—Pos jo tinc fam i, com ha sobrat gatxamiga, pos jo vaig i me la menge.

Diu:

—Ala, pos ves.

I eixe, palpant a (o)scures, va trobar la gatxamiga. I després entra i diu:

—Tete, aon me llave la mà? La tinc plena de gatxamiga.

I diu:

—Allí havia un cànter que té aigua, aboca-te-ne a la mà i te la rentes.

Pos, uh!, clava la mà al cànter i, (e)n acabar no podia sacar-la. I se'n va en el cànter penjant i li diu a son germà:

—Tete, no puc sacar la mà del cànter.

Diu:

—Serà possible! I ara qué fem?!

Van tenir que obrir la porta, eixir al carrer, trencar el cànter pa sacar la mà. I se giten.

—Ale, anem!

I com no anaven en llum, anava davant el nóvio i l'altre tonto darrere. Però el tonto, en ves de clavar-se en el quarto d'ell, se va clavar en el quarto aon estava l'auela dormint. I l'auela no parava (de) tirar-se bufes. Fe(i)a:

—Puf!

I fe(i)a:

—Tete, no bufes, si no crema. Si, si no crema, me l'he menjat a grapats i no m'he cremat, tete, no bufes.

I son germà:

—Però, aon està este? Aon està este?

I quant el troba, se'l lleva en un tiró, i entonces ix l'auelo en un cresol, diu:

—Al carrer! Aquí no vull fantasmes, que no m'hau deixat dormir esta nit, uno menjant gatxamiga, l'altre...! Qué és lo que hau fet esta nit aquí?

I es va tirar as dos al carrer. I quan se'n van a sa casa li diu [a] sa mare:

—Veus? Volies que me llevara a mon germà? M'he quedat sinse nóvia per culpa teua.

3. 4. La novençana beneita

Narradora: *la Josefa la Justa* (30/10/95)

Perqué, lo que tu m'has preguntat són quientos? Pues era un matrimoni que se van casar, [...] se casen i se'n van a viure, com és natural, i entra i diu:

—Bueno, xica, ja estem aquí! Demà me'n vaig a treballar i me tens que fer la dina.

Diu:

—I qué vols que te faça de dina? Jo no séc fer dina.

Diu:

—Pues tu, una cosa ligereta —diu—, arròs, arròs correntet mateix, me fas arròs correntet. I va i li fa..., ve ell a dinar a mig dia i li diu:

—Ecolta, i la dina?

Diu:

—Mira lo que m'ha passat: jo he recorregut tot el poble en l'arròs, i l'arròs no s'ha fet.

I diu:

—Però dona, com? —diu— Arrea que tu estàs tonta! [...] —Diu—

Bueno, ara

vorem, demà me fas nyoretetes ajuegades.

I fa això: es ajuega es nyoretetes, en ves de fregir-les. I diu:

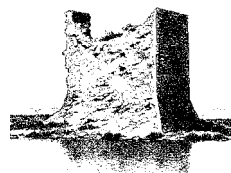
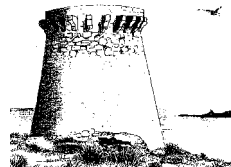
—Nada, que no se frigen.

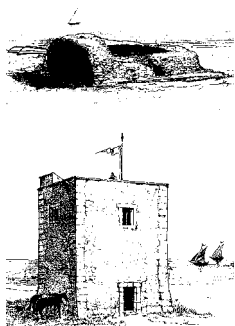
En un palet vinga pa dins, pa fora: en un vasijo d'aigua va posar es nyoretetes. I no s'ajuegaven. I ve ell i diu:

—Xica, (v)inga, anem a dinar —diu—, (v)inga, saca la dina.

Diu:

—Calla, que no sa(p)s lo que m'ha passat: estic tot el dia ajuegant-les, nya, en este palo, i no s'han ajuegat.

Diu:

—Mira, sa(p)s lo que te dic? Que eres molt tonta. Jo me'n vaig i te deixe.

Pilla la punta i se'n va. I allega a un poble —nya, faig la veu lletja, eh?, perquè estic ronca— [...]. Allega a un poble i, qué era el primer? Ah! [...] ha-hi molta gent en una plaça i tots llevaven es calces blanques i es espartenyas de cara xiquica, d'eixes de denans, i diu: —Qué feu aquí tots?

Diu:

—Pues aquí estem, que no sabem quines comes són es de mosatros i lo que han...

I diu:

—Ara voreu vosatros com vo(s) n'aneu en seguida ca uno a sa casa.

Diu:

—Sí? No pot ser. Vosté no serà tan listo.

Diu. I entonces agarra un llàtigo i acomença a llatigades, i es va fer corre. I d(e)ien:

—Ai, este home és el Senyor, lo que sap!

En fi, es deixa allí i se'n va, i va a una iglésia i estaven auelets, beatetes, entrant cabassets i sacant cabassets.

Diu:

—Qué feu aquí?

Diu:

—Pues que estem entrant el sol pa l'hivern, ara que n'hi ha-hi bastant, que és estiu, estem entrant, a cabassets estem entrant sol.

Diu:

—Aixina no s'entra el sol, dona!

Diu:

—Com? —Diu.

Va, i va derrocar un tros d'iglésia, i ja entrava el sol. I diu:

—Ai, este home és el Senyor! [...]

I ja al vore tot això... —era un(a) altra cosa, però no me n'arrecorde. [...] Jo crec

que un(a) altra cosa en havia, eren tres, pero no, no me n'arrecorde— I va entonces, diu:

—Xica! Ja estic aquí!

Diu:

—Ai mare, lo que m'ha costat d'encontrar-te! Nya, havia posat la pastera de pastar —sa(p)s tu lo que és una pastera?— com si fóra una barca, i ha ubert tots es grifos —se posa a dir-li a ell, diu— i en es dos graneres ramant.

A buscar-lo! En la casa. I diu:

—Me n'he vengut perquè to(t) són més tontos que tu.

Però ja no me n'arrecorde més.

3. 5. El conte de la destral

Narradora: *la Loli la Palmereta* (22/3/96)

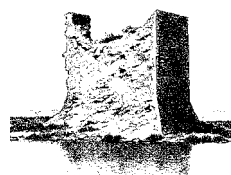
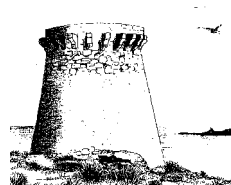
El quiento la (de)stral. És que era un noviatge i estaven festejant en la casa, i va i li diu: —Mira, mos casarem, tindrem un xiquet, entrarà a la quadra, se caurà la (de)stral, el matarà.

I se va posar a plorar. Ja està!

És això, no és res. Ja fa temps que això se d(e)ia, que quant passa aixina algo que tu fas el conte de dir: «ui, pos astò, lo altre, mare meua!» [*Se sol dir*] «Mira la tonta esta, el quiento la (de)stral!» I era això, que estaven festejant i se posen:

—Mira, [...] mos casarem, tindrem un xiquet, entrarà ahí a la quadra, ai mare! i la (de)stral que està penjada! ai mare, caurà la (de)stral! i ara el matarà, al xiquet!

I se posen a plorar es dos. Incà no s'havien casat, i per això, quant ha-hi algo, s'anomena: «ja estan fent-se el quiento la (de)stral!» El quiento la (de)stral, i això és.

3. 6. L'abonador del Fondó

Narrador: *el Pepe el Tocó* (26/3/95)

L'abonador del Fondó era uno que no tenia ni un duro, però volia casar-se en una que tenia diners, i [...] se'n va i busca un amic i li diu:

—Xe!, to(t) lo que diga jo, tu tens que abonar-me, eh? Tens que dir bastant! Perqué vull casar-me en la fulana eixa que té quartos i jo no en tinc ninguno.

—Pos anem!

—Buenas!

—Buenas! Que venim a buscar a, a parlar en sun pare de... la Marina —que li d(e)ien Marina a aquella— i , i volia demanar-li la mà, pa casar-me en sa filla.

—Bueno, i tu qué portes aquí de dot?

—Jo? Pues porte unes cabretes.

I fe(i)a l'altre:

—Cabretes? Ganados!

—Bo, bo, bo, bo! I finques? —Diu.

—Finques? Pues uns terrenets que tinc, unes tafulletes.

—Tafulletes? Té tafullotes! Té uns bancalots!

Diu:

—I qué més?

Diu:

—Pues tinc unes vaquetes.

—Vaquetes? Este té una manada de vaques! He!

Diu:

—I que més?

Diu:

—No, no, ja no tinc més, lo únic que sóc un poquet aixina cegalloset.

—Cegalloset? Este és cego remoto! Este no se veu res!

El tiren de sa casa!

3. 7. Perico, hazle caldico al padre

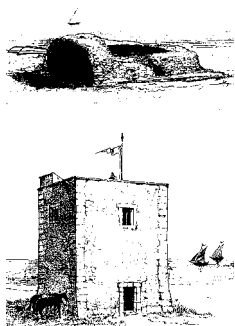
Narradora: *la Loli la Palmereta* (11/4/95)

[Era un] matrimoni que eren del camp i tenien, pos, moltes finques.

I ella, se n'anava el seu home al camp, i li dia al xicon:

—Nene, (v)inga, pilla un pollastre i mata el pollastre.

I se matava el pollastre i se fe(i)en ells la menjà, es dos, la mare i el fill. I després, quan venia per la (ve)sprada, fe(i)a —eh, com li

d(e)ien a ell? Calla a vore, li d(e)ien, Perico pa(re)ix que d(e)ien.
[...]

—*Pedrico, hazle caldico al padre, que del campo viene i caldo quiere.*

I entonces agarren i li fe(i)en el caldet. I se posava el pare a menjar i li d(e)ia a la mare:

—I això que no, que no te poses, que no sopes tu?

Claro, menjava un trosset de carn i fa:

—Ai! Estic més desganada, estic més desganada!

Tornava a l'endemà, tornava a matar un altre pollastre i se fe(i)n la menjà, la mare i el fill. I llega el pare:

—*Hazle caldico al padre, que del campo viene y caldo quiere.*

I entonces li fe(i)a altra volta el caldo el fill. Bueno, però que un dia agarra, agarra un dia i li diu uno, un amic:

—Xe la teua dona, que grossa que està.

Fa:

—Si no menja! No menja! La meua dona no menja, no menja i no menja!

—No té que menjar! Tan grossa que està, té que menjar, —diu— tu assetxa-la i voràs. Conque a l'endemà, agarra i fa:

—Bueno, me'n vaig al camp.

Se'n va al camp. I dins en l'entrada tenia, al costat d'aon estaven ells, tenia una garbera de sacs de forment, i busca un home i se lleva l'home el carro i la mula. I ell agarra i s'amaga darrere (de)s sacs del forment. I entonces sent que li diu al fill:

—*Pedrico, coge un pollo, coge el pollo negro y máatalo.*

I se mengen el pollo. Per la (ve)sprada fa:

—*Perico, has una tortilla.*[...]

Se fan la tortilla i se [la] mengen. Después fa:

—*Perico, hazle caldico al padre, que del campo viene y caldo quiere.*

I entonces agarra i li fa el caldet al pare.

Bueno! I entonces se posa a ploure, i ell se'n va per el carro i la mula, i se'n ve. I diu:

—Que no sopes? —Diu ell a ella. I ja ell pos va vore to(t) lo que se va menjar i tot— Que no sopes? —Diu.

—No, no, no tinc gana, no tinc gana.

Fa:

—Ai! —Fa— ha plogut i ha caigut pedra, eh?

Diu ella, ell:

—Sí, —diu— si no m'amague baix de la tortilla que vos hau menjat, me quede més negre que el pollastre que has matat.

Sa(p)s? Volia dir-li: «si no m'amague...» I entonces (és) quan se descubrix que havien matat el pollastre negre i havien menjat la tortilla. [...]

Me'l va contar una volta en el forn, i hu contaven aixina:

—*Hazle caldico al padre.*

[...] Ja fa molts anys que el va contar una que li d(e)ien la Felipa, en el forn. Això fa més anys, el quiento eixe! Fa molts anys.

Anaven al forn aixina i [...] mos contàvem quientos i passadetes.

[...] Guardàvem a que mos se coguera el pa, sa(p)s?, com anàvem

totes a coure el pa, per no anar i tornar. [...] Sa(p)s? Llevaven a coure el pa allí al forn, i allí [...] una contava un xiste, altra contava un quiento, i aixina, [...] hasta que se coguera.

3. 8. Titot i tot

Narradora: *la Loli la Palmereta* (11/4/95)

Ah, sí! Això era uno que agarra i... era uno ja molt vell, que era fadrí. I havia una dona molt pobreta, molt pobreta, que vivia enfront de la casa d'eixe home tan ric, i eixe era un tacanyango. I entonces diu l'home este:

—Jo me tinc que casar en alguna d'estes. [*La dona pobra tenia tres filles*] Pos, pos a ca dia convide a una, a vore quina vec jo que me convé.

Conque convidava a la major:

—Mira, bon dia! Venia a vore si [...] sa filla volia venir-se-ne a dinar hui aquí a casa.

I aque(l)la fa:

—Ah, pos sí, me'n vaig a dinar.

Va i li fa gatxamiga. Bueno! Quan ja dina i se'n va a sa casa, i aquell l'acompanya i se'n va, diu:

—Ahí té a sa filla!

—Bueno!

I fa:

—Qué t'ha fet? Qué t'ha fet [...]?

—Tacanyo! Tan ric i me fa gatxamiga.

I entonces agarra, i a l'endemà convidava a l'altra, i li fa tam(b)é gatxamiga. I quan va, fa:

—Vamos! L'abobero, me fa gatxamiga a mi tam(b)é hui! Tan ric com és, i mos fa gatxamiga!

Bueno, ja en quedava una només. I a l'endemà convidava a la més xequica. I entonces aquella agarra i ja la lleva a sa casa:

—Bueno, ahí la té!

I ell se posa a escoltar a la porta, a totes es escoltava a la porta. Se posa a escoltar a la porta. I li diu:

—Jo no sé com vosatros —i tam(b)é li va fer gatxamiga—, no sé com vosatros dieu que vos ha fet gatxamiga. A mi m'ha matat un pollastre i m'ha fet arròs i pollastre.

—A tu?

Diu:

—A mi, sí!

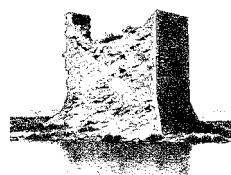
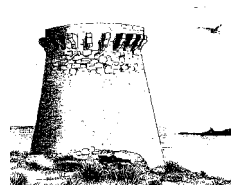
I va i diu:

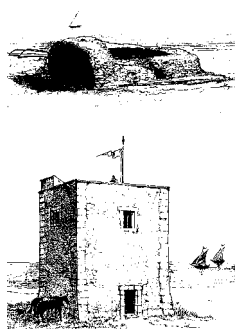
—Fóllens, esta és la que me convé a mi. Esta diu, minja una cosa i en acabar [...]. Po(s) esta me convé, esta me convé.

Conque agarra i as dos o tres dies demana a sa mare la mà de la filla, de casar-se, pa casar-se. I aquella diu, pos que sí, perquè eren tan pobretes que sí: al vore que era ric, pos en este se casa.

Agarra i se casa. I ell tenia una finca molt gran en un altre poble, i se'n va al poble eixe a vore as caseros que tenia, a la finca.

Bueno, pos aquell pilla i se'n va. En tant de diner que tenia, pos tenia tota la casa vella, la fatxada vella, to(t) vell. I entonces agarra i, quan se'n va aquell, hu fa to(t) nou, fa la fatxada, fa tota la casa, fa es muebles, hu fa to(t) nou: com tenia diners, hu fa to(t)

nou. Aquell que ve, i mira i no sabia aon era sa casa, tot era mirar i no encontrava aon era sa casa. Va matar tots es animals que tenia en el corral, tot s'hu va menjar en es dies que va estar allà, i va fer la casa nova. I aquella a últim(a) hora, quan se va afartar de vore-lo pegar voltes per el carrer, diu:

—Vine, si és aquí.

I no coneixia ia ni [aon] està la fatxada ni res, no coneixia la casa. Buscava sa casa i no l'encontrava. Bueno, aquell que entra, veu el corral que no havien pollastres, veu que no havia res, i veu la casa que estava to(t) nou, se va posar malalt i no podia ni parlar. I quirda al metge [...] i li diu:

—Està molt malalt.

—Pos quirda al notari —diu el metge.

Quirda al notari. I aquell fe(i)a:

—I hasta el titot i tot, hasta el titot i tot —a mitges.

I al final fe(i)a, [...] fa:

—Qué diu?

Fa:

—Que me deixa hasta el titot i tot.

Se va morir i aquella se va quedar en tota la riquea, va ser més lista que es germanes.

3. 9. Animetes que aneu penant

Narradora: *la Loli la Sargenta* (20/11/95)

Po(s) astò era —pa que diuen que antiguament no s'entenien en res, sa(p)s?— una dona que era casada i tenia... un querido. Se li diu aixina, tan lleig? Brrah!... un amic, un amante, un home. Astò era un matrimoni que la dona... s'entenia en uno, —hu escrius aixina— i aquell li d(e)ia, el que s'entenia en ell, li d(e)ia:

—Tu, quan vinc a buscar-te, com sé que està el teu home?

Com era casada, tenia home. Diu:

—Tu vine a tal hora, que ell se'n va al camp, i en to(t) cas, pues mira: jo pose un os. Si veus l'os, el meu home està dintre, no se n'ha anat, no me toques. I si no està l'os, pos toca-me que no està. [...] I va anar un dia, i l'home se'n va al camp. I en això se'n torna: se veu que no se va encontrar bé l'home i se'n va tornar i, claro, la dona no li va donar temps a posar l'os. En això llega el querido, veu que en la finestra no estava l'os, diu:

—Via lliure! No està l'home. Pom, pom! pom, pom!

I aquella, dis de dins, se posa:

—animetes que aneu penant,

aneu a *vuestro* repòs,

que està el marit en casa

i me s'ha olvidat de posar l'os.

El seu home diu:

—Xica, qué estàs dient?

Diu:

—Resant-li a l'animeta eixa, que va penant, i jo li rese esta oració i se'n va a descansar a l'altre món.

I aquell to(t) convençut.

3. 10. L'auelo, l'auela i el gos

Informant: Vicent Pérez (13/3/99)

Tam(b)é mun pare me n'arrecorde jo que contava molts quientos, però ja no me n'arrecorde, no me n'arrecorde, no me n'arrecorde de dinguno, de dinguno, de dinguno. I me n'arrecorde que me contava quientos... ai sí! Me n'arrecorde d'uno: era de dos auelos, un auelo i una auela. I sempre es contava per, per quan fe(i)a bastant de fret o fe(i)a aire, per Nadal o aixina, que pa(r)eix que entonces, en aquell temps, entonces és quan més fe(i)a fret. Entonces se posava i d(e)ia: s'havien deixat la porta uberta. Com tenien de matança d'animals, pos havien fet llonganissa i botifarres, tenien llonganisses penjades. I tenien un gos, un gos... Tenien la porta uberta, tenien la porta dalt [?] de la casa, i diu, li d(e)ia:

—Xica! Alça-te i tanca la porta, que està uberta.

I d(e)ia:

—No, alça-te tu i ves, que jo tinc fret.

—Alça-te tu —diu.

I com no volien, tant d'uno pa aquí, l'altre pa allà, al final diuen:

—Bueno, anem a fer una cosa: el que primer parle, eixe que s'alce i tanque la porta.

I fe(i)a un aire! I fe(i)a un fret! I es auelos, buuuh! Vinga roido l'aire, vinga roido. Ja, i en això el gos, com ja fe(i)en hores que estaven allí, pos tenia fam. Com tenien davant de la fornala en el foc encés, allí tenien al costat la rastra de llonganisses preparada pa menjar, l'animal, pos al tenir fam, pos va tirar a menjar, va començar a menjar: brom! menjant-se-ne, i vinga menjar, vinga menjar, l'animal vinga menjar-se es llonganisses. I ja, quant en quedava una, l'amo ja, l'auelo ja no [va] poder aguantar-ho, va dir:

—Xica! que s'està acabant la llonganissa!

I diu:

—Tu que has parlat, alça-te i tanca la porta!

3. 11. El golafre.

Narradora: *la Loli la Sargenta* (20/9/95)

Pos que van convidar a un pare i a un fill a dinar, i fe(i)a:

—Tu, dóna vergonya, que eres molt bruto. A vore si menges molt.

—Pare, com hu sabré jo? —Diu.

—Pos jo, en comp(r)endre que has menjat bé, pa que no diguen res de tu, [...] te pegue una pisetada al peu i pares —li diu el pare. I as dos o tres cullerades, passa per baix un gos o un gat, no sé que va ser, i li va pisar el peu i va parar. I aquell diu:

—La fam que tinc jo, este home! Com m'ha pisat tan pronte? Tant he menjat ja?

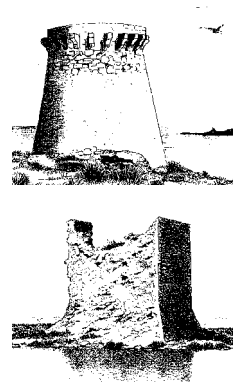
I quant acaben, diu, quant ixen, diu:

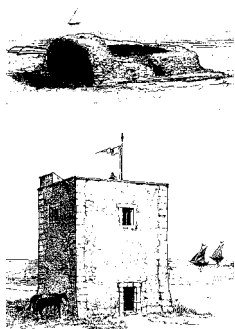
—Però pare, pa que m'ha pisat usté el peu tan pronte? Si m'he quedat en fam!

Diu:

—Ai mare, si jo no t'he tocat!

I era el gat, que va passar.

3. 12. La cestelleta d'albacores.

Narradora: *la Maria la Tocona* (23/2/97)

Mira, un home que d(e)ien Antonio vevia en el camp, i a uno li dien Juan. I l'Antonio li diu al Juan:

—Juan, vas al poble?

I diu:

—Sí.

Diu:

—Guar(da)-te, lleva-li a un amic meu una cestelleta en albacores, que a ell l'agraden molt.

Diu:

—Bueno.

I li dóna una cestelleta tota tapadeta en pàmpols, molt ben arreglada. I este se n'anava i vinga destapar es albacores:

—Xe qué boniques! Mare! Me's menjaria totes! ¡Oh! Per una que me'n menge no va a notar-ho.

Se'n menja una. Al ratet destapa:

—No s'ha notat, me'n menjaré una altra.

I aixina va estar tot el camí. I quant allega, li dóna la cestelleta a l'amo. Diu:

—Astò que m'han donat pa usté

Diu:

—Ale, moltes gràcies, xico, moltes gràcies, adió!

I se'n va. Però este home, sacant es albacores, veu un paperet escrit que d(e)ia: «te mane tres dotzenes d'albacores.» I com conta i només que havien dotze i una albacora, havia una dotzena i una albacora, se'n va a buscar a eixe. Li diu:

—Que ve a donar-me algun regal per portar-li es albacores?

Diu:

—Sí, vine que te done el regal.

Li pega una punyada a la panxa. Li diu:

—Te tinc que fer cagar totes (es) albacores que t'has menjat, bandido!

I el va deixar allí plorant i ell se'n va anar. [...] Diu:

—I, i, i, i, me pega a mi? Per una albacora, xe, per una!

—Per una? Pos si t'has menjat dos dotzenes!

3. 13. El perro gordo de vi

Narradora: *la Loli la Palmereta* (3/9/95)

Pues és uno que tenia un... d(e)ien entonces —calla, com d(e)ien entonces? *Ventorrillo*, seria— tenia un *ventorrillo*. I l'agradava el vi, igual a la xicona, que [al pare], que a la mare: es agradava a tots. I sun pare fe(i)a:

—Astò no pot ser! Perqué vénen a cobrar el vi, ni tinc diners ni ha-hi vi. Aquí, el que vullga, d'ara pa avant, el que vullga beure un got de vi tindrà que pagar-lo!

Bueno, pos tots. [...] Anava la mare de la xicona i li d(e)ia al seu home:

—*Chico, toma, ponme un perro gordo de vino.*

I aquell agarrava, li posava el *perro gordo de vino*. En acabar, el seu home volia vi i li d(e)ia a la mare:

—*Chica, ponme un perro gordo de vino.*

Ala, [*perro gordo*] *de vino.*

La filla, que volia vi:

—*Ponme un perro gordo de vino.*

I anaven aixina: el mateix *perro gordo de vino.* No se'l bevien fiat

—estàs en el conte?— no se'l bevien fiat i quedava en tot el tonell el *perro gordo de vino* només.

3. 14. *¡Padre, ajo!*

Narrador: *el Pepe el Toco* (26/3/95)

Ah!, eixe que era: sun pare estava ceguet i el fill fa l'arròs. I diu:

—Pare, de ca allet, un traguèt.

Diu:

—Vale, fill.

I el fill fe(i)a:

—*¡Padre, ajo!*

I el padre fe(i)a:

—*¡Hijo, trago!*

I el pare, claro, no l'eixien alls. I el pare fe(i)a:

—Cague en dies! No me puc fer un traguèt!

Con que al final, diu el pare:

—*¡Hijo, ajo!*

Diu:

—*¡Mentira, padre, que no he puesto ajos!*

Ja està.

3. 15. *¡Temblar, huesos malditos!*

Narradora: *la Loli la Sargenta* (8/10/95)

Asò era una auela que tam(b)é, que se veu que ja cauquejava, i li va pegar per casar-se. I li diu un xic jove, burlant-se, diu:

—Jo me case en usté, però en una condició.

Diu:

—Quina, xiquet?

Diu:

—Si se clava a remulla tota la nit, la nit ans de casar-mos, a l'endemà jo me case en usté. En el terrat, en una caldera gran o lo que siga, però tota la nit a remulla.

Diu:

—Això està fet, ala!

I se clava en la caldera. I claro, en el fret que fe(i)a, tremolava. I fe(i)a:

—*¡temblar, huesos malditos, que mañana seréis benditos!*

I a l'endemà, quan van anar a vore, estava més tessa que un garrot, morta. Ja està.

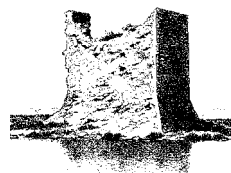
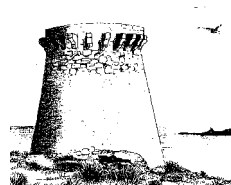
3. 16. *La petaca furtada*

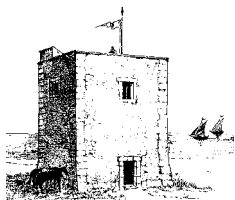
Narradora: *la Loli la Sargenta* (30/8/95)

[*Dos sacerdots i un escolanet discuteixen, al mig de la missa, en lletania, per una petaca desapareguda*]

—I la petaca?

I la petaca?

Cinc cigarros tinc

pa qui la saca.

—Jo no la tinc.

—Ni jo tampoc.

—Saca-la tu

que ara ha-hi trompot.

Es cures, fent la missa, se parlaven entre ells. Se veu que se van furtrar uno en l'altre la petaca, i se d(e)ia uno a l'altre: “i la petaca? I la petaca?”

3. 17. El fill de Crist

Narradora: *la Loli la Sargenta* (20/11/95)

Astò era un cura i un sagristà, i van tenir que fer una recole(c)ta, van demanar diners pa fer un *Santo Cristo* gran, que el que tenien estava vell. I entonces van pillar i se van gastar es diners: no el van comprar, el *Cristo* no el van comprar. I com van dir:

—Tal dia l'inaugurarem

I com no el van comprar, eixe dia tenien un apuro, el sagristà i el cura! Fe(i)en:

—Ara qué fem? Si mos ham gastat, mos ham repartit i no [...]

Diu:

—Pues tu te poses de Senyor i fem com a que eres tu el que ham comprat.

Ala, el despulla i el posa allí en la creu. I allega uno a besar-li es peus: a la inauguració, tots a besar-li es peus. I ca uno que allegava:

—Snf! Xe quina oló-i suor.

I a últim(a) hora estava ja fart el monesillo aquell o sagristà, i allega uno, li diu això, li pega una patada i li pega a la boca, el Senyor —però el que fe(i)a. I aquell, al primer pronte se'n va i no cau en això. Diu:

—Ui! Ara m'ha pegat una patada a la boca!

Agarra un garrot i se'n va tornar pa arrere. I aquell, pensant-se-ho, abaixa corrent, se'n va i posa el *Santo Cristo* que tenien menudet. I allega aquell aon està el [*Santo*] *Cristo* menudet, diu:

—Aon està tun pare? Aon està tun pare, que te pegue a tu una garrotada!

Això, una passadeta que contaven.

3. 18. L'ull del tos del Senyor.

Narradora: *la Tere la Falcona* (21/3/02)

Mira, pos ara vaig a contar-te, perquè ara ve bé! [*riu*] Ara ve bé!

Mira: anaven el Senyor i sant Pere, anaven per ahí demanant, perquè no tenien faena o no volien treballar, i se n'anaven i sant Pere fe(i)a:

—Senyor, —diu— ahí en eixa casa estan resant, ahí creuen en tu —diu.

Diu:

—Pos ahí no t'arrimes, que ahí no te donen.

I diu:

—Oh! Si estan resant! Estan resant-li al Senyor, pos com estan resant-li al Senyor, pos sí que mos donaran.

S'arribava i fe(i)a:

—Una —diu— una llimosneta pa uns demanadors que no troben faena, que anem de pas, que no tenim faena —diu.

—Ganduls! Aneu a... [riu] aneu, aneu, que sempre... sempre vénen dient... aneu a tocar-vos l'això, pa començar ja a parlar mal...

I allegaven a un puesto, i fe(i)a uno que estava:

—Me cague en de... astò, me cague en el Senyor, me cague en no sé quanto...

I fe(i)a:

—Pere, ves, que allí te donen.

Anava i fe(i)a, diu, li estaven parlant mal, i diu:

—Xica! —Diu— no has fet tu una coca? —Diu— dóna-los a eixos pobres que van per ahí treballant, que no troben faena i que, per lo menos tindran fam, saca la coca i que se mengen i... dóna-los la coca!

I es va donar la coca, la coca en el sucre. I sant Pere se quedava darrere, com tenia fam, li pegava un mos a la coca, i el Seyor li d(e)ia:

—Pere que te vec! [Riu] Pere que te vec!

I mos de coca a terra. I un viatge, com anaven per allí, diu que se van plenar de misèria, i va dir, diu:

—Pues mira, Pere, tu m'espulgues a mi i jo t'espulgue a tu.

I li va espulgar primer el Senyor a sant Pere, i sant Pere, quan va espulgar al Senyor, diu:

—Senyor! Si té un ull ahí darrere del tos!

Diu:

—Pos per eixe ull te vevia jo quan te menjaves la coca.

[...] Eixe quiento, estic jo soles en ma casa i, com tinguen algun xiquet tant la meua néta com el meu nét, es tinc que ensenyar a contar el quiento, pa que en acabar, pa que diguen:

—Nya, el xiquet i la xiqueta sap contar un quiento en valencià.

3. 19. Estampació miraculosa de sant Roc

Narradora: l'Elvireta la Porrúa (26/9/95)

Igual que, sap (v)osté que sant Roc en Callosa, és el patró de Callosa?

[Entrevistador: No, bueno, sí, però no séc jo res de...]

I no sap usté com se va apareixtre?

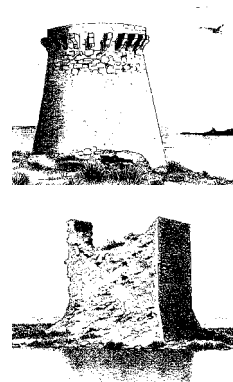
[E: No]

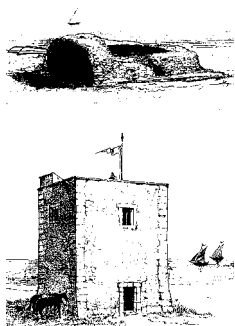
Jo sí.

[E: a vore, conte-ho]

Mire usté. Sant Roc, havia un pastor en el corral de ganado que ha-hi en la serra. [...] En la de Callosa, la serra de Callosa. Estava el corral de ganado en la costera, en una costera que havia allí, una penya. I tenia el corral de ganado, i estava el pastor a la porta del corral de ganado. I, de moment, se veu un home, i entonces li diu:

—Vol abaixar baix, al poble, i li diu a l'ajuntament i al... que vinguen, que ha-hi aquí un home que vol parlar en ells?

I diu:

—Si tinc el ganado.

Diu:

—Jo se'l guarde.

I aquell se va fiar, i li deixa el ganado a un home que no [el] coneixia. I se'n va anar i s'hu va dir. Ento(nce)s diu:

—Mosatros, [que muntem?] Que abaixe! [...] Un home a mosatros? Que abaixe! Mosatros que tenim que pujar!

Munta l'home i diu:

—Mira, diu que abaixe usté, que ells, pa qué tenen que muntar aquí: que abaixe usté.

I torna altra volta, per segon volta. Baixa per segon volta i li diuen lo mateix. I ento(nce)s diu:

—Baixe per tercer volta. A usté el coneixen pel Manco?

Perqué diu que només tenia que una mà. I diu:

—Sí —diu.

—Po(s) (u)sté diga: «jo sóc el Manco el pastor, jo no dic mentires.»

Bueno, i entonce(s) abaixa, li diuen lo mateix i diu:

—Jo sóc el Manco el pastor, jo no dic mentires.

I entonces miren i tenia es dos mans. I entonces van muntar corrent.

I van vore l'estampa d'ell a la porta (d)el corral. I diu:

*San Roque se apareció
en un corral de ganado
y a la puerta del corral
el santo quedó estampado.*

En el això que se venera.

3. 20. Sant Roc, advocat contra les pestilències

Narradora: *la Loli la Sargenta* (27/9/95)

Sant Roc diuen que és abogat des contagios. Quant va... diu que va haver una epidèmia molt gran en Callosa, el van abaixar de l'ermita, d'aon està, baix de la iglésia, diu, i se va passar tot. I estava tota la reó de Callosa, pobles de la reó, tots en l'epidèmia eixa, i allí a Callosa crec que no va llegar. I el van abaixar quan van sentir dir això de l'epidèmia:

—Po(s) anem a baixar a sant Roc pa baix.

Que ell és l'abogat des contagios, i se'l van abaixar baix. I diu que no va llegar allí, l'epidèmia, no me n'arrecorde si seria de gripe o de qué era.

3. 21. La tia Misèria

Narrador: *el Pepito el Morquero* (2001)

Pues conta que la misèria existirà tota la vida, perquè vivia as afores d'un poble la tia Misèria, ja molt velleta, I va acertar a passar per allí *san Andrés*. I va passar I li va dir:

—Misèria, dóna-me a menjar.

I aquella va dir:

—Bueno, pos jo sóc pobra, però aquí tinc un mendrugo de pa que mo'l podem repartir.

Entonces se'l va donar I, quan va acabar, diu:

—Mira, jo sóc *san Andrés*, demana-me lo que vullgues, demana-me una gràcia.

I aque(l)la diu:

—Jo, tan vella que sóc ja, qué vaig a demanar?

I a l'eixir *san Andrés*, la Misèria se va fixar en una figuera que tenia allí, a la porta. Diu:

—Mira! Pos sí que vaig a demanar-te una gràcia, I és que tinc la il·lusió de menjar-me sempre es figues que fa aquella rama, a la punta de dalt de tot de la figuera, però es xiquillos vénen i, com són més àgils que jo, es agarren i no puc menjar-me-les.

[*L'informant s'oblida d'especificar que la gràcia concedida consisteix en el fet que tothom que puge a la figuera s'hi quedarà enganxat, i no podrà baixar si la Misèria no li ho permet.*]

Entonces va anar i va dir:

—Pos ala! D'acuerdo, vols això? Pos d'acuerdo.

Però un dia, estant allí, apareix la Mort, en la seua *guadanya* i el seu esqueleto, i diu:

—Misèria, vine-te-ne en mi, que ja mo n'anem!

I diu aquella:

—Bueno, pos vale!

I a l'eixir, li diu a la Mort:

—Bueno, pues concedix-me una última voluntat.

I diu:

—Va, di-me.

Diu:

—Mira, sempre he tingut la il·lusió de menjar-me [es] figues aquelles de la... d'allà dalt de la rama de la figuera, i jo, com sóc tan vella, no puc muntar, aixina és que munta i abaixa-me-les.

La Mort va muntar, va agarrar, però a l'anar a baixar, si no s'hu manava la Misèria, no podia baixar. I entonces va anar i li va dir:

—Misèria, que no puc baixar! Baixa-me!

Diu:

—Sí que t'abaixe, però en una condició, vaig a fer-te un pacte: que me deixes viure tota la vida, i entonces te deixaré passar.

Per això la Misèria diu que no mor, sempre va rodant per el món i va repartint per tots es puestos la seua gràcia, que és la ruïna i la misèria.

[*Entrevistador*: eixa història qui se la va contar?] Pos eixa història me la va contar ma auelo, m'auelo, que era *oriundo* del camp d'Elx. Diuen que allà, pel camp d'Elx, se contaven estes històries.

[*E*: de quina part del camp d'Elx?] De la part d'ahí de Matola, la part de Matola.

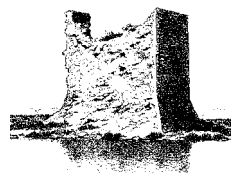
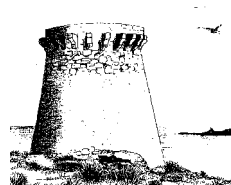
3. 22. La dona dentarruda

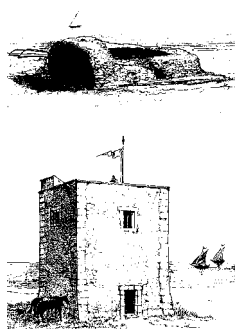
Narradora: *la Loli la Palmereta* (11/4/95)

Sí, això és passat, per lo menos hu contava m'auela, que figa-te...

Denans casi ningú tenia rellonges i anaven ahí aon estan es Escoles

Noves ara, que diem, [...] ja estan velles però d(e)ien es Escoles

Noves, no? [...] i ahí havia una séquia, ahí abaixava la séquia, i aon estan es Escoles Noves havia un llavador, que tu l'habràs vist en algun puesto, eixe llavador tan antiu. Pos ahí, se movien i eren les tantes de la nit i se posaven a llavar. U bé per pillar pila, u bé es dones que tenien que anar-se-ne al camp a treballar, madrugaven i se posaven a llavar. [...] I en despertar-se, que es pareixia que havien dormit molt, se movien i se n'anaven a llavar. [...] I denans no havien rellonges en casa, se movien i —pa uno que tenia rellonge, no tenien ni rellonge— se movien i a lo millor sentien el campanar a la una:

—Ui, mare, si és la una!

O les dos, o això. Sentien tocar es campanes del campanar. [...] I que va anar una un dia, i diu que anava una pal llavador. [...] Una anava al llavador, s'encontra un(a) altra que anava al llavador. I li diu:

—Quin(a) hora és?

I li contesta l'altra:

—La una va a tocar.

I entonces agarra i li veu unes dents aixina de llargues. Aquella se'n va corrent pa allà pa la séquia, i se posa a llavar atemorizada. I en acabar tenia una dona al costat, llavant, i una altra en front. I va i li diu:

—Ai mare! He enconrat a una dona i, al dir l'hora que és, xica, i té unes dents! Són aixina, pareixia un cavall, quines dents!

I la que tenia al costat fa:

—Serien com estes?

I era ella. Aquella se deixa la roba, atressa a córrer. Això hu contava m'auela, jo no sé si seria vitat o mentira. Pos, pos qüentos, o jo qué sé. Ara, que tantes coses passarien antigament, sa(p)s? Mare meua!

3. 23. El pollet fantasma.

Narrador: *el Manuel el Vell* (9/8/95)

Una volta diu que havia una dona —que per cert vivia aquí, aquí: li d(e)ien la tia Vi(c)tória— i diu que va madrugar a la una de la nit, del matí, se'n va anar al llavador —perqué ja te dic que no teníem mosatros fonts ni res, anàvem al llavador. I estava la dona llavant, i diu que va passar un pollet aixina de menudet per la séquia. Diu:

—Ai, l'animalet este!

L'agarra i el posa allí en el cabàs de la roba, que tenia buit, que la roba la tenia (d)intre de la pila. Se posa a llavar, a llavar, i mira aixina i diu:

—Ui! Pa(re)ix que el pollastret eixe és més gran.

Bueno, que en total, llavant, llavant, i rentant roba, a últim(a) hora veu el pollastre que ja era molt grandot:

—Ai *Virgen Santísima!*

I, bum! i allò va desapareixtre. Jo no sé si seria vitat ni mentira, però denans diu que passaven moltes coses d'eixes, perqué a l'hora de tenir que fer, pues, lo que fan ara, no? que li resen a un mort, la novena, i hu fan totes... [...] jo qué sé, [...] això diuen es antius,

que perquè no d(e)ien oracions i coses d'eixes I jo no he cregut mai en coses d'eixes. Ni deixe de creure, claro, pos...

3. 24. La sogra penedida

Narradora: *la Loli la Sargenta* (1997)

Una sogra i una nora que se vénien molt a mal, i la sogra li va moure una cosa a la nora, grossa, se veu. I en això se va morir, i se veu que en l'altre món estava ella patint, de vore que s'hu havia mogut, no era vitat. I una (ve)spradeta, com aquí mos ajuntem tots, s'ajuntaven antiguament, una a fer bordo, l'altra a fer pleita, i a cosir: ca uno a una cosa. [Entrevistador: aon?] En una cova. No sé si contava mon pare que era en l'Àngel o en la Salut. [...] [Marit de la informant: la calle Gelardo era] La calle Gerardo diu que era. Bueno, ahí també ha-hi coves. Conforme estava fent la faena, se va quedar una aixina com si estaguera dormint, i diu: —Aquí ha-hi un ser de l'altre món que ve a demanar perdó a una que ha-hi aquí.

Diu:

—A qui?

Diu:

—A fulana.

I va dir a la nora. Era la sogra. I entonces aquella va ser lista, diu: —Nya, pues pa que es que ha-hi aquí no se creguen que mos ham posat d'acuerdo esta i jo pa llimpiar-me, dóna una senyal de que de vitat estàs aquí pa demanar-me perdó.

I entonces, eixa que se va apareixtre no la van vore, però van vore la creu que va fer la de l'altre món. [A tot el llarg i l'ample de la cova es va formar una creu de foc] Diu que la va fer ben grandota, sí, perquè antiguament havia alguna cova que era ben llarga, i hu va fer des de la porta (d)el carrer hasta el frontó, i después d'ampla, to(t) lo que era la cova. Diu, haveres vist tirar l'espert i to(t) lo que estaven fent, uuuh! i eixir al carrer fugint de por! Diu:

—Ai mare, pues és vitat que ha-hi aquí una, la sogra d'esta!

Diu:

—Pa que vegueu que era mentira lo que me va moure.

Se veu que li va moure una cosa grossa, se veu que li va moure que s'entendria en algú u algo, i va posar mal al fill en la nora. I aquella, en l'altre món, estava arrepentida, i que va poder eixir eixe dia; diu que se veu que tenia algo de poders la dona eixa que se va quedar com si estaguera dormint. I diu:

—Aquí hai un ser de l'altre món que ve a demanar perdó a fulana. Xica, fija-te qué coses, eh? En acabar diuen que no ha-hi algo allí.

4. Informants

Teresa Asensio Mas, *la Tere la Falcona* o *la Puntalera* (1918)

Dolores Ferrandes Quesada, *la Loli la Sargenta* o *la Pallissa* (1929)

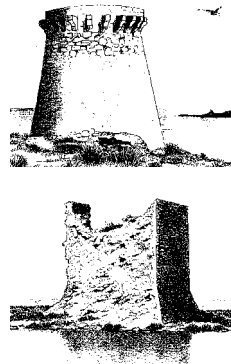
Manuel Galvañ Cerdá, *el Vell* (1923)

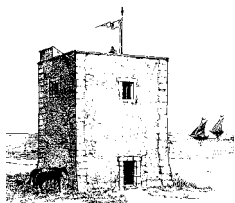
José Galvañ Peral, *el Pepito el Morquero* (1932)

Dolores González Candela, *la Loli la Palmereta* (1928)

Elvira Maciá Quesada, *l'Elvireta la Porrua* (1908-1996)

Josefa Mas Aznar, *la Justa* o *la Colxonera* (1911)

Vicent Pérez Mas, fill de l'*Olegario el Cartero* (1939)
José Planelles Mas, *el Pepe el Tocó* (1937)
Maria Planelles Mas, *la Maria la Tocona* (1924)

BIBLIOGRAFIA

- COLOMINA I CASTANYER, Jordi (1985): *L'Alacantí. Un estudi sobre la variació lingüística*, Institut de Cultura Juan Gil-Albert, Alacant.
- LIMORTI I PAYÀ, Ester, QUINTANA I FONT, Artur (1998): *El Carxe. Recull de literatura popular valenciana de Múrcia*, Institut de Cultura Juan Gil-Albert, Alacant.
- PÉREZ I NAVARRO, Vicent-Josep (1997): «El parlar de Crevillent», *El Tempir*, 11, Elx, p. 8-10.
- (1998) «Rondalles de Crevillent». *Revista del Vinalopó*, 1, Petrer, p. 33-47
- (1999a): «Històries antigues de Crevillent», *Moros y Cristianos*, Crevillent, p. 217-219.
- (1999b): «El procés de substitució lèxica en el parlar valencià popular: especialització semàntica i fòssils lingüístics a la població de Crevillent», Actes de l'Onzè Col·loqui internacional de l'aille, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 233-257.
- (2000): «Aproximació breu al parlar de Crevillent», *Revista del Vinalopó*, 3, Petrer, p. 205-218.
- (2003): «Sant Pere, personatge de la narrativa oral de Crevillent», *Semana Santa*, Crevillent, p. 182-186.
- QUINTANA I FONT, Artur (1976-1980): «El parlar de la Codonyera», dins *Estudis Romànics*, xvii, IEC, Barcelona.